

Az irónia szocio-kognitív modellje szemantikai-pragmatikai perspektívából¹

Komlósi Boglárka

SZTE Általános Nyelvészeti Tanszék

Előadásom célja, hogy továbbgondolja egy neo-grice-i keretben született ironikus megnyilatkozás prototipikus definícióját (Komlósi 2012). A prototipikus definíció kialakításakor a szerző figyelembe vette a szemantika és a pragmatika határterületén zajló folyamatokat, mely eredményeket a további nyelvi szintek (prozódiai, pragmatikai, szemantikai, szintaktikai, morfológiai) vizsgálatai is alátámasztottak. Mindezeket az eredményeket szükségesnek látom beágyazni egy tágabb, fejlődéses pragmatikai perspektívába, amely Tomasello (2002, 2003, 2008) és Csibra – Gergely (2011) és Csibra (2010) munkáira támaszkodik. A neo-grice-i és poszt-grice hagyományban gyökerező irónia fogalom fejlődéses pragmatikai keretbe helyezése, lehetőséget teremt az ironikus megnyilatkozás olyan aspektusainak értelmezésére, amelyekre a filozófiai hagyományban gyökerező felnőtt nyelvhasználatot vizsgáló megközelítéseknek nincs rálátása. A nyelvhasználatnak és az azt lehetővé tevő kognitív képességek fejlődésének vizsgálatai új utakat nyitnak meg az irónia működésének megértésében. Csibra és Gergely (2005) rámutatnak arra, hogy a kommunikatív szándékot jelző osztenzív ingerek felismerése már az újszülöttnél jelen vannak (l. még Csibra 2010), sőt Csibra és Gergely (2009) amellet érvelnek, hogy a felnőttek általában és a gyermekek különösen igyekeznek elsajátítani a kulturális információt, aminek következtében hajlamosak túlinterepretálni a kommunikált információt. Arra is rámutatnak, hogy a csecsemő „pedagógiai hozzáállása”, és az osztenzív ingerek iránti érzékenysége az, ami lehetővé teszi számára, hogy gyorsabban és hatékonyabban sajátítsa el a neki szánt tudást. Erre a képességre épül rá elképzelésem szerint az „ironikus hozzáállás”, amely kulturális tanulás révén alakul ki. A megfelelő szociális környezetben a gyermek megtanulja az ironikus hozzáállást, amely bizonyos kulcsingerekre aktiválódik. A különbség a pedagógiai és az ironikus hozzáállás között az, hogy az előbbi innát, az utóbbi pedig kulturspecifikus. Az ironikus hozzáállás kifejlődése előnyökkel jár a társas érintkezés során. A modell számot kíván adni az irónia megértéséhez szükséges szocio-kognitív képességekről, valamint a különböző nyelvi szintekhez (prozódiai, pragmatikai, szemantikai, szintaktikai, morfológiai) köthető prototipikus kulcsingerekről, melyek kiváltják az ironikus interpretációt.

Irodalomjegyzék

- Komlósi Boglárka 2012. Az irónia mint „kategóriaváltás” és „perspektíva-váltás” a szemantika és pragmatika határán. *Magyar Nyelv* 2012: 4, 410–426.
- Tomasello, Michael 2002. *Gondolkodás és kultúra*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Tomasello, Michael 2003. *Constructing a Language: A Usage-Based Theory of Language Acquisition*, Harvard University Press.
- Tomasello, Michael 2008. *Origins of Human Communication*. The MIT Press Cambridge, Massachusetts London, England
- Csibra, Gergely 2010. Recognizing Communicative Intention in Infancy. *Mind and Language*, 25, 141-168.
- Csibra, Gergely. & Gergely, György. 2011. Natural pedagogy as evolutionary adaptation. In: *Philosophical Transactions of the Royal Society B*. 366, 1149-57.
- Gergely, Gy. & Csibra, G. 2005. A kulturális elme társadalmi konstruálása: az utánzások tanulás mint humánpedagógiai mechanizmus. In: Gervain, J., Kovacs, K., Lukacs, A. & Racsmany, M. (eds): *Az ezerarcú elme. Tanulmányok Pléh Csaba 60. születésnapjára*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 371–377.

---

¹ A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése országos program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.